

АНАЛІЗ СТАНУ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Даценко Н.М., здобувач

Національний університет біоресурсів і природокористування України

У статті розглянуті та проаналізовані основні загрози та індикатори продовольчої безпеки країни, визначена суть продовольчої безпеки.

The article describes and analyzes the main threats and indicators of food security, defined the essence of food security.

Постановка проблеми. Ефективне аграрне виробництво є основою забезпечення продовольчої безпеки держави, задоволення населення основними продуктами харчування в достатній кількості та різного асортименту. Проблеми розвитку аграрного сектору, актуальні тенденції цінової світової кон'юнктури на продовольчі ресурси, недостатня увага держави до проблем галузі створюють передумови для виникнення кризових явищ у забезпеченні населення продуктами харчування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем продовольчої безпеки різних ієрархічних рангів присвячено велику кількість праць зарубіжних та вітчизняних науковців, зокрема Є. Аронова, С. Г. Афанасьєва, С. С. Бекєнова, О. Бородіної, П. Т. Бурдукова, П. Гайдуцького, А. Гальчинського, О. І. Гойчук, В. Г. Гусакова, М. Я. Дем'яненка, З. М. Ільїної, С. М. Кваші, Є. В. Ковальова, В. Месель-Веселяка, О. Д. Орлова, Б. Й. Пасхавера, П. Т. Саблука, Г. О. Севрюкової, І. Г. Ушачова, О. В. Чернової, О. М. Шпичака, О. В. Шубравської, В. Юрчишина та ін.

Постановка завдання. Метою статті є визначення та оцінка загроз та індикаторів продовольчої безпеки країни.

Виклад основного матеріалу. Продовольча безпека - це рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-економічну та політичну стабільність у суспільстві, стійкий та якісний розвиток нації, сім'ї, особи, а також сталий економічний розвиток держави.

Законом України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964-IV (стаття 7) виділено критичний стан з продовольчим забезпеченням населення загрозою національним інтересам і національній безпеці України в економічній сфері [1].

Основними загрозами продовольчій безпеці України є:

- незбалансоване споживання продуктів харчування населенням;
- низький рівень споживання продуктів тваринного походження в енергетичному раціоні населення;
- висока частка витрат домогосподарств на продукти харчування у структурі їх загальних витрат;
- висока диференціація вартості харчування за соціальними групами;
- низька ємність внутрішнього ринку по окремих продуктах харчування;
- імпортозалежність країни за окремим продуктом;
- сировинний характер експорту сільськогосподарської продукції;
- зростання цін на сільськогосподарську продукцію на внутрішньому ринку;

- повільне впровадження міжнародних стандартів та систем якості продуктів харчування;

- відсутність контролю за безпечністю продуктів харчування.

Вплив загроз на соціально-економічний розвиток визначається системою індикаторів продовольчої безпеки. Нижче наведено окремі загрози продовольчій безпеці держави та індикатори (показники) для їх оцінки [2].

Незбалансоване споживання продуктів харчування населенням. Баланс споживання основних продуктів харчування (табл. 1) свідчить, що у 2010 р. в Україні по більшості основних видів продовольства фактичне споживання знаходилося нижче раціональних норм.

Таблиця 1

**Показник достатності споживання продуктів харчування
(на особу на рік; кг)**

Продукти харчування	Раціональна норма	Фактичне споживання у 2010 р.	Показник достатності споживання
Хліб і хлібопродукти (у перерахунку на борошно)	101,0	110,8	1,10
М'ясо і м'ясопродукти (у перерахунку на м'ясо)	80,0	52	0,65
Молоко і молокопродукти (у перерахунку на молоко)	380,0	205,4	0,54
Риба і рибопродукти	20,0	14,5	0,72
Яйця (шт.)	290	290	1,00
Овочі та баштанні	161,0	149,0	0,93
Плоди, ягоди та виноград	90,0	48,2	0,54
Картопля	124,0	130,0	1,05
Цукор	38,0	38,0	1,0
Олія рослинна всіх видів	13,0	15,2	1,17

Найбільше відставання від раціонального споживання спостерігалось по плодах, ягодах і винограду – на 46 %, молоку і молокопродуктах – на 46 %, м'ясу і м'ясопродуктах – на 35 %, риби та рибопродуктах – на 28 %.

За трьома продовольчими групами, а саме: "хліб і хлібопродукти", "картопля", "олія рослинна всіх видів" фактичне споживання перевищило раціональну норму. Таке перевищення є свідченням незбалансованості харчування населення, яке намагається забезпечити власні потреби за рахунок економічно доступніших продуктів.

Низький рівень споживання продуктів тваринного походження в раціоні населення. Основну частину калорій українці споживають разом із продукцією рослинного походження, натомість 27,1 % середньодобового раціону забезпечується за рахунок споживання продукції тваринного походження, що у 2 рази нижче за встановлений пороговий критерій (55 %).

Висока частка витрат домогосподарств на продукти харчування у структурі їх загальних витрат. Індикатор доступності продуктів харчування у 2009 р. становив 51,8 % при граничному критерії 60 % (2009 р. сукупні витрати домогосподарств становили 2754,08 грн. на місяць, з яких витрачалось на харчування 1426,1 грн. на місяць).

У загальній структурі витрат на продукти харчування найвищу питому вагу 27 займають витрати на: м'ясо і м'ясопродукти – 25 % (358,7 грн. на домогосподарство), овочі (включаючи картоплю) – 14 % (195,2 грн.), хліб і хлібопродукти – 13 % (185,2 грн.), молоко і молочні продукти – 12 % (167,9 грн.).

Низька ємність внутрішнього ринку по окремих продуктах харчування. В Україні триває тенденція зменшення обсягів споживання населенням окремих продуктів харчування (табл. 2). Так, зниження середньодушового споживання призвело до скорочення ємності внутрішнього ринку за шістьма основними групами продовольства, а саме за групами: хліб і хлібопродукти, молоко і молокопродукти, риба і рибопродукти, картопля, цукор та олія рослинна всіх видів. Негативною тенденцією 2010 р. є зменшення в раціоні населення тих видів продовольства, споживання яких найбільше відстає від раціональних норм (молочні та рибні продукти).

Таблиця 2

Оцінка ємності внутрішнього ринку, тис. тонн

	Ємність внутрішнього ринку (за даними Держкомстату)		2010 р. у відсотках до 2009 р.
	2009 рік	2010 рік	
Хліб і хлібопродукти (у перерахунку на борошно)	5145,1	5090,0	98,9
М'ясо і м'ясопродукти (у перерахунку на м'ясо)	2290,0	2385,0	104,1
Молоко і молокопродукти (у перерахунку на молоко)	9780,1	9428,0	96,4
Риба і рибопродукти	696,9	667,0	95,7
Яйця (шт.)	12503,6	13303,0	106,4
Овочі та баштанні	6311,8	6610,0	104,7
Плоди, ягоди та виноград	2100,7	2202,0	104,8
Картопля	6125,8	5850	95,5
Цукор	1745,0	1699	97,4
Олія рослинна всіх видів	711,3	670,0	94,2

Імпортозалежність країни за окремим продуктом. Найбільш вразливими позиціями щодо імпортозалежності є позиції "риба та рибопродукти", "плоди, ягоди та виноград", "олія рослинна всіх видів", частка імпорту за цими групами у загальному споживанні відповідно становить 68,3%; 53,8% та 49,4% при 30-ти відсотковому пороговому критерії цього індикатора (табл. 3).

Висока диференціація вартості харчування за соціальними групами. У 2009 р. 20% домогосподарств з найбільшими доходами в середньому витрачали на харчування 1732,9 грн. на місяць, а 20% домогосподарств з найменшими доходами – 1256,32 грн. Коефіцієнт диференціації вартості харчування за соціальними групами був високим і становив 1,38.

Сировинний характер експорту сільськогосподарської продукції. За період економічного зростання не відбулося поліпшення структури експорту аграрної та продовольчої продукції з України. У загальній структурі експорту сільськогосподарської та харчової продукції частка 16-24 позицій УКТ ЗЕД (готова харчова продукція) у 2010 р. становила 25,9 %, тоді як частка 1-24 позицій УКТ ЗЕД (сільськогосподарська продукція) – 47,8 %.

Імпортозалежність за групами продовольства у 2010 р, тис. тонн

	Імпорт продуктів у перерахунку на основний продукт	Ємність внутрішнього ринку	Відсоток імпортозалежності
Хліб і хлібопродукти (у перерахунку на борошно)	115,1	5145,1	2,26
М'ясо і м'ясопродукти (у перерахунку на м'ясо)	381,0	2290,0	16,6
Молоко і молокопродукти (у перерахунку на молоко)	256,0	9780,1	1 2,6
Риба і рибопродукти	476,0	696,9	68,3
Яйця (шт.)	122,0	12503,6	1,0
Овочі та баштанні	312,0	6311,8	4,9
Плоди, ягоди та виноград	1130,0	2100,7	53,8
Картопля	19,0	6125,8	0,3
Цукор	90,0	1745,0	5,2
Олія рослинна всіх видів	353,0	711,3	49,4

Зростання цін на сільськогосподарську продукцію на внутрішньому ринку, що негативно впливає на загальний рівень інфляції. За січень-квітень 2011 р. загальний індекс споживчих цін зріс на 8,1 %; продукти харчування та безалкогольні напої подорожчали на 6,8 %. При цьому ціни на хліб і хлібопродукти зросли на 17,3 %, на м'ясо та м'ясопродукти – 2,2 %, молоко – 6,3 %, сири – 5,9 %, масло – 12,9 %, олію – 17,4 %, рибу і рибопродукти – 3,4 %, фрукти – 9,6 %, овочі – 10,1 %, картоплю – 17,6 %, цукор – 0,6 %.

Повільне впровадження міжнародних стандартів та систем якості продуктів харчування. В Україні більшість сільськогосподарської продукції виробляється невеликими приватними господарствами населення, які не лише фінансово а й матеріально та технологічно обмежені щодо впровадження міжнародних стандартів якості продуктів харчування, оскільки процес одержання сертифікатів системи ISO є надзвичайно трудомістким та капіталозатратним.

Висновки. Таким чином, як результат реалізації екстенсивної моделі розвитку аграрного сектору, більшість показників продовольчої безпеки України знаходиться за межами порогових значень (табл. 4).

Індикатори та порогові значення індикаторів стану продовольчої безпеки України

Індикатор, одиниця виміру	Порогове значення	Фактичне значення			
		2007	2008	2009	2010
Добова калорійність харчування людини, тис. ккал	не менше 2,5	2,9	3,0	2,9	н.д.
Споживання м'яса та м'ясопродуктів (за рік/особа), кг	не менше 80	45,7	43,1	49,7	52,0
Споживання молока та молочних продуктів (за рік/особа), кг	не менше 380	224,6	225,2	212,4	205,6
Споживання яєць (за рік/особа), шт.	не менше 290	252	245	272	290
Споживання риби та рибопродуктів (за рік/особа), кг	не менше 20	15,3	14,3	15,1	14,5

Індикатор, одиниця виміру	Порогове значення	Фактичне значення			
		2007	2008	2009	2010
Споживання цукру (за рік/особа), кг	не менше 38	40	39,9	37,9	37,0
Споживання олії та інших рослинних жирів (за рік/особа), кг	не менше 13	14,3	14,4	15,4	14,6
Споживання картоплі (за рік/особа), кг	не менше 124	130,4	135,0	133	127,5
Споживання овочів та баштанних (за рік/особа), кг	не менше 161	118,4	119,5	137,1	144,1
Споживання фруктів, ягід, горіхів та винограду (без переробки на вино) (за рік/особа), кг	не менше 90	42,1	41,1	45,6	н.д.
Споживання хлібу та хлібопродуктів (за рік/особа), кг	не менше 101	115,9	120	111,7	111,0
Рівень перехідних запасів зерна, відсоток від річного споживання	не менше 17	6,7	23	22	16,3
Виробництво зерна на одну особу за рік, тонн	не менше 0,8	0,6	1,1	0,9	н.д.
Індикатор доступності продуктів харчування, %	не більше 60	53,2	50,8	51,8	н.д.

Література:

1. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. № 964-IV.

2. Жаліло Я. А. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України. / Жаліло Я. А. – К. : НІСД, 2011. – 39 с.

Рецензент – д. е. н., професор Гудзинський О. Д.

УДК 631.1.027 : 636.002.6 : 339.146.4

МАРКЕТИНГОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБУТУ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Дашевська Н.С., аспірант

Полтавська державна аграрна академія

В статті розглядаються актуальні проблеми формування маркетингової політики аграрних підприємств для забезпечення збуту продукції тваринництва.

The article describes actual problems of forming agricultural enterprises marketing policy are examined for providing sale stock-raising production.

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть відбувалася трансформація відносин між економічними суб'єктами з метою створення дієвого механізму, який забезпечував би ефективні виробництво, обмін та споживання матеріальних благ. Нажаль, в галузі сільського господарства досі не створено системи відносин, яка б сприяла підвищенню добробуту аграрних підприємств та забезпечувала їх сталий розвиток. Дедалі ширша інтеграція агропромислового комплексу України до світового ринку, особливо після вступу до СОТ, висуває нові вимоги до виробників сільськогосподарської продукції, в першу чергу – забезпечення конкурентоздатності. Загострення конкуренції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, сприяє пошуку нових шляхів збільшення обсягів реалізації продукції та підвищення ефективності її виробництва. Виробники розвинутих країн світу вже досить три-